

[Strona Główna](#) > ... > [Sprawy Rodzinne I Dziedziczenie](#) > [Rozwód I Separacja Sądowa](#) > [Germany](#)

Rozwód i separacja sądowa

Autor treści:

European Judicial Network
(in civil and commercial
matters)

 Niemcy

1 Po spełnieniu jakich warunków można uzyskać rozwód?

Zgodnie z § 1564 zdanie pierwsze kodeksu cywilnego (*Bürgerliches Gesetzbuch*) małżeństwo można rozwiązać wyłącznie przez rozwód na mocy wyroku sądu wydanego na wniosek jednego lub obojga małżonków.

Małżeństwo można rozwiązać, jeżeli nastąpił rozkład pożycia (§ 1565 ust. 1 zdanie pierwsze kodeksu cywilnego). Rozkład pożycia oznacza, że małżonkowie nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego i nie można się spodziewać, aby miało to nastąpić (§ 1565 ust. 1 zdanie drugie kodeksu cywilnego). Rozkład pożycia ocenia się na podstawie obecnego stanu więzi między małżonkami oraz perspektyw jego poprawy. W przypadku gdy małżonkowie zamieszkują osobno krócej niż od roku, małżeństwo można rozwiązać przez rozwód wyłącznie jeżeli kontynuacja pożycia skutkowałaby niesprawiedliwym obciążeniem małżonka wnoszącego pozew o rozwód ze względów związanych z osobą drugiego małżonka (§ 1565 ust. 2 kodeksu cywilnego). Istnieją następujące niewzruszalne przesłanki ustawowe rozkładu pożycia:

- małżonkowie już od roku zamieszkują osobno i oboje wystąpili o rozwód lub małżonek, który nie wystąpił o rozwód, wyraził na niego zgodę (§ 1566 ust. 1 kodeksu cywilnego),
- małżonkowie zamieszkują osobno już od trzech lat (§ 1566 ust. 2 kodeksu cywilnego).

Małżonkowie żyją w separacji, jeżeli nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego, a jedno z małżonków w wyraźny sposób nie wyraża woli założenia takiego gospodarstwa, odmawiając prowadzenia wspólnego życia (§ 1567 ust. 1 kodeksu cywilnego).

2 Jakie są podstawy orzeczenia rozwodu?

Jedyną podstawą rozwodu uznawaną w prawie niemieckim jest rozkład pożycia. Nie występuje rozwód z orzeczeniem winy jednego z małżonków.

3 Jakie są skutki rozwodu w odniesieniu do:

3.1 osobistych relacji pomiędzy małżonkami (np. nazwisko)?

Rozwiedziony małżonek zachowuje nazwisko określone przez małżonków (§ 1355 ust. 5 zdanie pierwsze kodeksu cywilnego). Małżonkowie mogą, w drodze oświadczenia złożonego w urzędzie stanu cywilnego (*Standesamt*), przywrócić swoje nazwisko rodowe lub nazwisko, które nosili do chwili określenia nazwiska obowiązującego po zawarciu małżeństwa, lub dołączyć swoje nazwisko rodowe lub nazwisko, które nosili do chwili określenia nazwiska obowiązującego po zawarciu małżeństwa, przed nazwiskiem lub po nazwisku obowiązującym po zawarciu małżeństwa (§ 1355 ust. 5 zdanie drugie kodeksu cywilnego).

3.2 podziału majątku małżonków?

3.2.1 Podział mieszkania i przedmiotów gospodarstwa domowego

Co do zasady, zgodnie z § 1568a kodeksu cywilnego, w odniesieniu do wspólnego mieszkania po rozwodzie obowiązują następujące zasady: małżonek w większym stopniu zależny od użytkowania mieszkania może wnieść o przyznanie mu mieszkania przez drugiego małżonka. W takim przypadku należy uwzględnić dobro wspólnych dzieci oraz sytuację życiową obojga małżonków. Przyznanie mieszkania może jednak być zgodne z zasadą słuszności także z innych powodów.

W przypadku wynajmowanego lokalu małżonek, któremu przyznano prawo do pozostania w mieszkaniu, przejmuje umowę najmu, niezależnie od tego, kto dotychczas był najemcą – oboje małżonkowie czy jedno z nich (§ 1568a ust. 3 kodeksu cywilnego).

W przypadku własności mieszkania obowiązują następujące zasady:

- jeżeli tylko jedno z małżonków jest – samodzielnie lub wraz z osobą trzecią – właścicielem dotychczasowego wspólnego mieszkania, drugi z małżonków może wnieść o jego przyznanie wyłącznie w wyjątkowych przypadkach, w szczególności wówczas, gdy jest to konieczne, aby nie dopuścić do nadmiernego obciążenia (zob. § 1568a ust. 2 kodeksu cywilnego);
- jeżeli mieszkanie stanowi współwłasność obojga małżonków, zastosowanie mają zasady, o których mowa na początku § 1568a kodeksu cywilnego.

W obu przypadkach zarówno małżonek, któremu przyznano mieszkanie, jak i osoba uprawniona do przystąpienia do umowy najmu mają prawo żądać zawarcia umowy najmu na warunkach zwyczajowo stosowanych w danym miejscu.

Jeżeli chodzi o przedmioty gospodarstwa domowego, należy rozróżnić mienie stanowiące wspólną własność małżonków i mienie stanowiące własność jednego z nich. Zgodnie z § 1568b kodeksu cywilnego małżonek w większym stopniu zależny od użytkowania wspólnych przedmiotów gospodarstwa domowego może wnieść o przyznanie i przekazanie mu przedmiotów gospodarstwa domowego przez drugiego małżonka. Podobnie jak w przypadku wspólnego mieszkania (§ 1568a kodeksu cywilnego) należy uwzględnić dobro dzieci mieszkających w gospodarstwie domowym oraz sytuację małżonków, przy czym przyznanie i przekazanie przedmiotów mogą być również zgodne z zasadą słuszności z innych powodów.

Skutki prawne są następujące:

- w przypadku współwłasności przedmiotów gospodarstwa domowego małżonek, który musi odstąpić przedmioty gospodarstwa domowego zgodnie z § 1568b ust. 1 kodeksu cywilnego, może domagać się z tego tytułu stosownego odszkodowania (§ 1568b ust. 3 kodeksu cywilnego);
- małżonek nie ma żadnych praw względem przedmiotów gospodarstwa domowego stanowiących wyłączną własność drugiego małżonka.

3.2.2 Wyrównanie dorobków

Zgodnie z prawem niemieckim małżonkowie podlegają majątkowemu ustrojowi wspólności dorobku, chyba że w umowie małżeńskiej uzgodnili inaczej (§ 1363 ust. 1 kodeksu cywilnego). Składniki majątku każdego z małżonków nie wchodzi do majątku wspólnego. Zgodnie z § 1363 ust. 2 zdanie drugie kodeksu cywilnego w przypadku ustania wspólności dorobku następuje wyrównanie dorobków małżonków.

W przypadku rozwodu dorobki podlegają wyrównaniu zgodnie z §§ 1373–1390 kodeksu cywilnego.

Przez „dorobek” rozumie się kwotę, o którą końcowy majątek małżonka przewyższa majątek początkowy (§ 1373 kodeksu cywilnego).

„Majątek początkowy” oznacza majątek należący do małżonka w momencie powstania ustroju majątkowego po odliczeniu zobowiązań (§ 1374 ust. 1 kodeksu cywilnego). Zgodnie z § 1374 ust. 2 kodeksu cywilnego majątek początkowy obejmuje (po odliczeniu zobowiązań) majątek, który po powstaniu ustroju majątkowego małżeńskiego i w trakcie trwania małżeństwa małżonek nabył w wyniku śmierci innej osoby lub w związku z przyszłym prawem do dziedziczenia, w drodze darowizny lub tytułem zaliczki, o ile w danych okolicznościach nie można go uznać za dochód („majątek początkowy uprzywilejowany”).

„Majątek końcowy” oznacza majątek należący do małżonka na dzień ustania ustroju majątkowego, po odliczeniu zobowiązań (§ 1375 ust. 1 kodeksu cywilnego). Przy obliczaniu majątku końcowego nie uwzględnia się

„niegodziwego uszczuplenia majątku”. Oznacza to, że ostateczny stan majątku zostaje powiększony o kwotę, o którą majątek został pomniejszony w wyniku takiego niegodziwego uszczuplenia majątku (§ 1375 ust. 2 kodeksu cywilnego). Odpowiednią datą odniesienia przy obliczaniu majątku końcowego jest data wniesienia do sądu pozwu o rozwód (§ 1384 kodeksu cywilnego).

Zgodnie z § 1378 ust. 1 kodeksu cywilnego, jeżeli dorobek jednego z małżonków przewyższa dorobek drugiego małżonka, drugiemu małżonkowi przysługuje roszczenie wyrównawcze do połowy tej różnicy, którego celem jest wypłata kwoty pieniężnej.

W wyjątkowych przypadkach i na wniosek wierzyciela sąd rodzinny może nakazać przeniesienie poszczególnych składników majątku na rzecz małżonka uprawnionego do wyrównania (§ 1383 kodeksu cywilnego). Możliwość taka istnieje jednak wyłącznie wówczas, gdy:

- jest to konieczne, aby uniknąć rażącej niesprawiedliwości wobec małżonka uprawnionego do wyrównania, oraz
- można tego racjonalnie oczekiwać od osoby zobowiązanej do zapłaty roszczenia wyrównawczego.

Wartość takich przekazanych składników majątku potrąca się z roszczeniem o wyrównanie dorobków.

Przepisy § 1373–1390 kodeksu cywilnego dotyczące wyrównania dorobku nie mają zastosowania, jeżeli małżonkowie wybrali przed notariuszem jeden z następujących ustrojów majątkowych (§ 1410 kodeksu cywilnego):

- rozdzielność majątkową (§ 1414 kodeksu cywilnego),
- wspólność majątkową (§ 1415–1518 kodeksu cywilnego),
- opcjonalny ustrój wspólności dorobku (§ 1519 kodeksu cywilnego).

3.2.3 Skutki dla uprawnień emerytalno-rentowych małżonków

Uprawnienia emerytalno-rentowe nabyte przez małżonków w czasie trwania małżeństwa (np. prawo do świadczeń z ustawowego systemu emerytalnego, systemu emerytalnego dla służby cywilnej, systemu emerytalnego oferowanego przez grupę zawodową, zakładowego systemu emerytalnego lub prywatnych systemów emerytalnych i rentowych) w chwili rozwodu dzieli się w każdym przypadku na pół w ramach wyrównania uprawnień emerytalno-rentowych. Dzięki temu następuje równy podział uprawnień nabytych przez małżonków w czasie trwania małżeństwa, a każde z nich otrzymuje odrębne uprawnienia emerytalno-rentowe.

3.3 małoletnich dzieci małżonków?

3.3.1 Odpowiedzialność rodzicielska

Jeżeli rodzice sprawują wspólną władzę rodzicielską, nie ustaje ona po rozwodzie. Z wyjątkiem sytuacji zagrożenia dobra dziecka sąd nie rozpatruje kwestii władzy rodzicielskiej, nie wydaje też orzeczenia w tej sprawie, chyba że jedno z rodziców wystąpi do sądu rodzinnego z wnioskiem o przyznanie mu wyłącznej lub częściowej władzy rodzicielskiej. Sąd uwzględni taki wniosek, jeżeli drugie z rodziców wyrazi na to zgodę, a dziecko, które ukończyło 14 lat, nie wyrazi sprzeciwu lub jeżeli istnieje prawdopodobieństwo, że uchylenie wspólnej władzy rodzicielskiej oraz przeniesienie jej na wnioskującego rodzica służy dobru dziecka (zob. § 1671 ust. 1 kodeksu cywilnego).

Dziecko ma prawo do kontaktów z rodzicami, a oboje rodzice mają prawo i obowiązek utrzymywania kontaktów z dzieckiem (§ 1684 ust. 1 kodeksu cywilnego). Prawo niemieckie co do zasady zakłada, że utrzymywanie kontaktów z obojgiem rodziców leży w najlepszym interesie dziecka. Powyższą zasadę stosuje się niezależnie od sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej. Sąd rozstrzyga o kontaktach z dzieckiem z reguły po separacji lub rozwodzie, jeżeli jedna ze stron postępowania złoży wniosek w tej sprawie. Sąd może jednak również ustalić warunki kontaktów z urzędu, jeżeli jest to konieczne ze względu na dobro dziecka.

3.3.2 Zobowiązania alimentacyjne

Rodzice mają wobec dzieci obowiązki alimentacyjne (§ 1601 kodeksu cywilnego). Dzieci są uprawnione do świadczeń alimentacyjnych, jeżeli nie są w stanie utrzymać się samodzielnie (§ 1602 kodeksu cywilnego). Obowiązek alimentacyjny rodziców zależy od ich możliwości zarobkowych i majątkowych (§ 1603 kodeksu

cywilnego). Obowiązek alimentacyjny rodziców względem mieszkających z nimi dzieci, które nie ukończyły 21 lat, należy jednak rozumieć szeroko, tzn. przez możliwości zarobkowe i majątkowe rozumie się przychody, które są oni w stanie uzyskać, a nie wyłącznie przychody, którymi dysponują (§ 1603 ust. 2 kodeksu cywilnego). Zasadniczo rodzice mają obowiązek wypłaty świadczeń alimentacyjnych na rzecz dzieci proporcjonalnie do swoich możliwości zarobkowych i finansowych. Co do zasady to z rodziców, które sprawuje opiekę nad dzieckiem, wypełnia już jednak swój obowiązek alimentacyjny, opiekując się dzieckiem i je wychowując (§ 1606 ust. 3 kodeksu cywilnego). Po rozwodzie rodziców obowiązek alimentacyjny obciąża co do zasady wyłącznie to z rodziców, z którym dziecko nie mieszka (§ 1612a ust. 1 zdanie pierwsze kodeksu cywilnego).

Świadczenia alimentacyjne na rzecz dziecka obejmują wszystkie jego potrzeby życiowe, w tym koszt odpowiedniego wykształcenia (§ 1610 kodeksu cywilnego).

3.4 obowiązku alimentacyjnego względem współmałżonka?

Małżonkowie są zobowiązani do samodzielnego utrzymywania się po rozwodzie (§ 1569 kodeksu cywilnego). W związku z tym muszą oni wykonywać odpowiednią pracę zarobkową (§ 1574 ust. 1 kodeksu cywilnego). W przypadku gdy jest to konieczne do znalezienia odpowiedniej pracy zarobkowej, małżonkowie są zobowiązani do kształcenia się, doskonalenia zawodowego lub przekwalifikowania się, pod warunkiem że można się spodziewać pomyślnego zakończenia kształcenia (§ 1574 ust. 3 kodeksu cywilnego).

Małżonkom przysługuje jednak prawo do świadczeń alimentacyjnych po rozwodzie w następujących okolicznościach:

- dopóki i w zakresie, w jakim nie można oczekiwać od nich podjęcia pracy zarobkowej z powodu opieki nad dzieckiem, nad którym sprawują wspólną władzę rodzicielską (§ 1570 kodeksu cywilnego), lub z powodu choroby lub innej ułomności lub niepełnosprawności fizycznej lub psychicznej w chwili rozwodu (§ 1572 kodeksu cywilnego);
- dopóki i w zakresie, w jakim nie można oczekiwać od nich podjęcia pracy zarobkowej z uwagi na wiek na pewnym etapie życia, w szczególności w momencie rozwodu lub pod koniec okresu opieki nad wspólnym dzieckiem małżonków lub jego wychowania (§ 1571 kodeksu cywilnego);
- dopóki i w zakresie, w jakim rozwiedziony małżonek kształci się, doskonalili zawodowo lub przekwalifikowuje się w celu uzupełniania braków w swoim wykształceniu lub wyrównania niekorzystnej sytuacji spowodowanej zawarciem małżeństwa; rozwiedziony małżonek musi podjąć kształcenie, doskonalenie zawodowe lub przekwalifikować się najszybciej, jak to możliwe, w celu uzyskania odpowiedniej pracy zarobkowej, która zapewni mu trwałe utrzymanie, pod warunkiem że można się spodziewać pomyślnego zakończenia kształcenia (§ 1575 kodeksu cywilnego);
- dopóki i w zakresie, w jakim małżonkowie po rozwodzie nie są w stanie znaleźć odpowiedniej pracy zarobkowej (§ 1573 ust. 1 kodeksu cywilnego);
- dopóki i w zakresie, w jakim nie można spodziewać się od nich z innych poważnych względów podjęcia pracy zarobkowej, a odmowa zapewnienia świadczenia alimentacyjnego byłaby rażąco bezzasadna, biorąc pod uwagę interesy obojga małżonków (§ 1576 kodeksu cywilnego);
- w zakresie, w jakim dochody z odpowiedniej pracy zarobkowej nie wystarczają na pokrycie wszystkich kosztów utrzymania (§ 1573 ust. 2 kodeksu cywilnego).

Wysokość świadczeń alimentacyjnych zależy od warunków bytowych w czasie trwania małżeństwa, obejmuje też koszty odpowiedniego ubezpieczenia na wypadek choroby oraz konieczności korzystania z opieki, a także – w określonych okolicznościach – starości i ograniczonych możliwości zarobkowych (§ 1578 kodeksu cywilnego). Jeżeli możliwości zarobkowe i majątkowe małżonka zobowiązanego do wypłaty świadczeń alimentacyjnych, uwzględniając jego pozostałe obowiązki, nie pozwalają mu na zapewnienie utrzymania osoby uprawnionej do świadczeń bez uszczerbku dla jego własnego utrzymania, wówczas jest on zobowiązany do zapewnienia utrzymania wyłącznie w rozsądnym zakresie, uwzględniając potrzeby oraz możliwości zarobkowe i majątkowe rozwiedzionych małżonków (§ 1581 zdanie pierwsze kodeksu cywilnego). W każdym razie potrzeby małżonka zobowiązanego do wypłaty świadczeń alimentacyjnych muszą być zabezpieczone, przy czym potrzeby te ustala się w oparciu o warunki bytowe w czasie trwania małżeństwa.

Świadczenia alimentacyjne mogą zostać obniżone lub ograniczone w czasie, w przypadku gdy dalsza ich wypłata w dotychczasowej formie prowadziłaby do naruszenia zasady słuszności (§ 1578b kodeksu cywilnego). Możliwość obniżenia lub ograniczenia w czasie świadczeń alimentacyjnych, o której mowa w § 1578b kodeksu cywilnego, dotyczy w szczególności świadczeń, o których mowa w § 1570–1573 kodeksu cywilnego, a zgodnie z § 1570

kodeksu cywilnego kwestie dotyczące słuszności niezbędne do przedłużenia wypłaty świadczeń alimentacyjnych z tytułu opieki nad dzieckiem po ukończeniu przez nie 3. roku życia ze względów odnoszących się do dziecka lub rodziców stanowią przepis szczególny dotyczący ograniczenia świadczeń w czasie.

Przy dokonywaniu oceny na podstawie § 1578b kodeksu cywilnego uwzględnia się dobro wspólnego dziecka małżonków powierzonego małżonkowi uprawnionemu do świadczeń alimentacyjnych na opiekę nad dzieckiem lub jego wychowanie. Ponadto należy rozważyć zakres, w jakim niekorzystna sytuacja spowodowana zawarciem małżeństwa wpłynęła na zdolność małżonka do samodzielnego utrzymania się. Niekorzystna sytuacja ma miejsce wówczas, gdy dochód osiągany przez małżonka uprawnionego do świadczeń alimentacyjnych jest niższy niż dochód, jaki osiągnąłby on, gdyby nie doszło do zawarcia małżeństwa. Zgodnie z § 1578b ust. 1 zdanie trzecie kodeksu cywilnego taka niekorzystna sytuacja może wynikać w szczególności z opieki nad dzieckiem oraz z organizacji prowadzenia gospodarstwa domowego i pracy zarobkowej. Przy kompleksowej ocenie niekorzystnej sytuacji spowodowanej zawarciem małżeństwa należy wziąć pod uwagę wszystkie okoliczności występujące w danym przypadku, w tym czas trwania małżeństwa.

4 Co w praktyce oznacza termin prawny „separacja sądowa”?

Małżonkowie mogą żyć w separacji, jeżeli wyrażają taką wolę, bez konieczności dopełnienia jakichkolwiek formalności. §§ 1361-1361b kodeksu cywilnego zawierają przepisy dotyczące okresu separacji (zob. pytanie 6).

5 Jakie są warunki orzeczenia separacji sądowej?

Małżonkowie muszą mieszkać osobno. Małżonkowie żyją w separacji, jeżeli nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego, a jedno z małżonków w wyraźny sposób nie wyraża woli założenia takiego gospodarstwa, odmawiając prowadzenia wspólnego życia. Związek małżeński przestaje istnieć również wówczas, gdy małżonkowie mieszkają oddzielnie w we wspólnym miejscu zamieszkania (§ 1567 ust. 1 kodeksu cywilnego).

6 Jakie są skutki prawne separacji sądowej?

Jeżeli małżonkowie żyją w separacji lub jeżeli jedno z nich chce zamieszkać osobno, wówczas jedno z małżonków może domagać się, aby drugie przekazało mu mieszkanie małżeńskie lub jego część do wyłącznego użytku w zakresie, w jakim jest to konieczne, aby nie dopuścić do niesprawiedliwego obciążenia (§ 1361b kodeksu cywilnego). Jeżeli małżonek, do którego skierowano to żądanie, bezprawnie i umyślnie wyrządza drugiemu małżonkowi krzywdę fizyczną, szkodę na zdrowiu lub pozbawia go wolności, bądź bezprawnie grozi wyrządzeniem takiej krzywdy, pozbawieniem wolności lub śmiercią, wspólne miejsce zamieszkania zasadniczo przekazuje się do wyłącznego użytku.

Podział przedmiotów gospodarstwa domowego można również uregulować w przypadku, gdy małżonkowie mieszkają osobno (§ 1361a kodeksu cywilnego). Każdy z małżonków może zażądać od drugiego małżonka przekazania mu należących do niego przedmiotów gospodarstwa domowego. Małżonek ten musi jednak zezwolić drugiemu małżonkowi na korzystanie z tych przedmiotów gospodarstwa domowego, jeżeli drugi małżonek potrzebuje ich do utrzymania nowego, odrębnego gospodarstwa domowego, a ich przekazanie jest słuszne w danych okolicznościach (np. przekazanie pralki małżonkowi, z którym mieszkają dzieci). Podziału przedmiotów gospodarstwa domowego stanowiących własność wspólną małżonków dokonuje się zgodnie z zasadami słuszności. O ile małżonkowie nie uzgodnili inaczej, nie ma to jednak wpływu na prawo własności do przedmiotów gospodarstwa domowego.

Ponadto, jeżeli małżonkowie mieszkają osobno, jedno z nich może domagać się od drugiego świadczeń alimentacyjnych proporcjonalnych do poziomu życia oraz zarobków i sytuacji majątkowej małżonków zgodnie z § 1361 kodeksu cywilnego. Wypłata świadczeń alimentacyjnych w czasie trwania separacji wynika z solidarności małżeńskiej i ma na celu zapewnienie, aby małżonkowie nie znaleźli się w niedostatku wskutek separacji. Dodatkowo umożliwia to małżonkom powrót do życia małżeńskiego niezależnie od ograniczeń ekonomicznych. Małżonkowie są zatem nadal odpowiedzialni za siebie nawzajem w relatywnie szerokim zakresie; obowiązują więc wyłącznie ograniczone wymogi dotyczące niezależności ekonomicznej i obowiązku utrzymywania się. Małżonek mieszkający osobno jest uprawniony do świadczeń alimentacyjnych, jeżeli nie jest w stanie zaspokoić swoich potrzeb z własnych dochodów i własnego majątku.

7 Co w praktyce oznacza termin „unieważnienie małżeństwa”?

W niemieckim prawie małżeńskim nie przewidziano „stwierdzenia nieważności”.

Zgodnie z § 1303 zdanie drugie kodeksu cywilnego nie można jednak zawrzeć ważnego małżeństwa z osobą, która nie ukończyła jeszcze 16 lat. W takich przypadkach sąd rodzinny może uznać małżeństwo za nieważne.

Małżeństwo można również unieważnić na podstawie postanowienia sądowego wydanego na wniosek (§ 1313 i nast. kodeksu cywilnego).

Postępowania mające na celu unieważnienie małżeństwa lub uznanie go za nieważne od początku należą w praktyce do rzadkości.

8 Jakie są warunki orzeczenia unieważnienia małżeństwa?

Do przesłanek umożliwiających unieważnienie małżeństwa należą naruszenie prawa lub wada zgody małżeńskiej. Wyczerpujący wykaz tych przesłanek znajduje się w § 1314 kodeksu cywilnego.

9 Jakie są skutki prawne unieważnienia małżeństwa?

Małżeństwo ulega rozwiązaniu z chwilą uprawomocnienia się stosownego orzeczenia (§ 1313 zdanie drugie kodeksu cywilnego). Konsekwencje unieważnienia małżeństwa są tylko częściowo uregulowane przepisami dotyczącymi rozwodu (w przypadkach, o których mowa w § 1318 kodeksu cywilnego).

10 Czy istnieją jakieś alternatywne sposoby, poza drogą sądową, rozwiązywania problemów związanych z rozwodem?

W przypadku rozwodu rodzice mają prawo zasięgnąć porady odpowiednich służb w Urzędzie ds. Dzieci i Młodzieży (*Jugendamt*). Doradztwo ma pomóc rodzicom żyjącym w separacji lub po rozwodzie w stworzeniu warunków wykonywania władzy rodzicielskiej z uwzględnieniem dobra dziecka. Rodzice otrzymują pomoc w stworzeniu zgodnej koncepcji opieki rodzicielskiej, przy odpowiednim udziale dziecka. Baza danych wszystkich ośrodków doradczych znajduje się pod adresem <https://www.dajeb.de/>. Ponadto istnieje możliwość rozwiązania sporu oraz doprowadzenia do ugody za pomocą mediacji. Dodatkowe informacje o mediacji rodzinnej można uzyskać pod adresem: <https://www.bafm-mediation.de/>.

11 Gdzie należy złożyć pozew/wniosek o rozwód/separację sądową/unieważnienie małżeństwa? Jakich formalności należy dopełnić i jakie dokumenty należy załączyć do pozwu/wniosku?

Prawo niemieckie przewiduje wyłącznie rozwiązanie małżeństwa (rozwód), unieważnienie małżeństwa lub stwierdzenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa między uczestnikami postępowania (*Feststellung des Bestehens oder Nichtbestehens der Ehe*) (§ 121 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i o postępowaniu nieprocesowym – *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*).

Pozew w sprawach małżeńskich należy co do zasady wnieść do wydziału rodzinnego sądu rejonowego (sąd rodzinny) (§ 23b ustawy o ustroju sądów powszechnych – *Gerichtsverfassungsgesetz*, § 111 ust. 1 i § 121 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i o postępowaniu nieprocesowym). Właściwość miejscową uregulowano w § 122 tej ustawy. Małżonków obowiązuje przymus adwokacki (§ 114 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i o postępowaniu nieprocesowym).

12 Czy mogę uzyskać pomoc prawną na pokrycie kosztów postępowania?

Osoba, której sytuacja osobista i ekonomiczna nie pozwala na uiszczenie kosztów sądowych lub która może zapłacić je jedynie częściowo lub tylko w ratach, może zwrócić się o pomoc prawną w przypadku postępowania

przed sądami rodzinnymi. Przyznanie pomocy zależy od faktu, czy przewidywane powództwo (lub wdnie się w spór) ma wystarczające szanse na powodzenie i nie wydaje się bezzasadne. W ten sposób zapewnia się dostęp do wymiaru sprawiedliwości także osobom mniej zamożnym. W zależności od dostępnych dochodów lub majątku pomoc prawna obejmuje – w całości lub w części – udział strony w kosztach sądowych. Koszty zastępstwa procesowego pokrywa się w przypadku, gdy sąd wyznaczył pełnomocnika. Szczegółowe informacje można znaleźć w broszurze o doradztwie prawnym i pomocy prawnej – „Beratungshilfe und Prozesskostenhilfe” dostępnej na stronie internetowej Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości pod adresem <https://www.bmj.de>.

13 Czy istnieje możliwość wniesienia odwołania od orzeczenia rozwodu/separacji sądowej/unieważnienia małżeństwa?

Środki zaskarżenia przysługujące od orzeczeń o rozwodzie lub unieważnieniu małżeństwa przewidziano w § 58 i nast. ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i o postępowaniu nieprocesowym. Środki zaskarżenia rozpatruje wyższy sąd krajowy (*Oberlandesgericht*). Ponownie obowiązuje przymus adwokacki.

14 Co powinienem zrobić, aby państwo członkowskie uznało orzeczenie rozwodu/separacji sądowej/unieważnienia małżeństwa wydane przez sąd innego państwa członkowskiego?

Do orzeczeń wydanych w postępowaniach sądowych wszczętych przed 1 sierpnia 2022 r. stosuje się następujące zasady:

Zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. (rozporządzenie Bruksela II bis) orzeczenie takie (z wyjątkiem orzeczeń wydanych w Danii) jest automatycznie uznawane w Niemczech, tj. bez przeprowadzenia odrębnego postępowania o uznanie. Bruksela II bis zasadniczo dotyczy postępowań w sprawie rozwodu, separacji, unieważnienia lub stwierdzenia nieważności małżeństwa wszczętych po 1 marca 2001 r. (zob. art. 64 rozporządzenia Bruksela II bis w odniesieniu do wyjątków od tej zasady). W odniesieniu do jeszcze wcześniejszych spraw stosuje się przede wszystkim akt poprzedzający rozporządzenie Bruksela II bis, tj. rozporządzenie Bruksela II.

Postanowienia wydane w Danii nadal wymagają z reguły odrębnego postępowania w sprawie uznania na podstawie art. 107 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i o postępowaniu nieprocesowym.

W przypadku postanowień wydanych w postępowaniach sądowych wszczętych 1 sierpnia 2022 r. lub po tej dacie zastosowanie mają następujące przepisy:

Zgodnie z rozporządzeniem Rady (UE) 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. (rozporządzenie Bruksela II ter) orzeczenie takie (z wyjątkiem orzeczeń wydanych w Danii) jest automatycznie uznawane w Niemczech, tj. bez przeprowadzenia odrębnego postępowania o uznanie.

Należy zauważyć, że zgodnie z rozporządzeniem Bruksela II ter automatycznie uznaje się również dokumenty urzędowe sporządzone lub zarejestrowane oraz umowy zarejestrowane 1 sierpnia 2022 r. lub po tej dacie, dotyczące spraw związanych z rozwodem i separacją prawną, które mają moc prawną w państwie członkowskim pochodzenia.

15 Do którego sądu należy się zwrócić, aby sprzeciwić się uznaniu orzeczenia rozwodu/separacji sądowej/unieważnienia małżeństwa wydanego przez sąd innego państwa członkowskiego? Jaka procedura ma zastosowanie w takich sytuacjach?

Do orzeczeń wydanych w postępowaniach sądowych wszczętych przed 1 sierpnia 2022 r. stosuje się następujące zasady:

W przypadkach, w których ma zastosowanie rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r., sądem właściwym do rozpatrzenia środka zaskarżenia od orzeczenia o uznaniu orzeczenia jest na ogół sąd

rejonowy (sąd rodzinny) właściwy ze względu na właściwość miejscową wyższego sądu krajowego, jeżeli:

- pozwany ma w jego okręgu miejsce zamieszkania lub
- w przypadku braku takiej właściwości istnieje oczywisty interes jej określenia lub istnieje potrzeba zapewnienia opieki,
- w pozostałych przypadkach sądem właściwym jest Sąd Rodzinny Pankow.

Wyjątek ma zastosowanie w przypadku Dolnej Saksonii, w której właściwość wszystkich trzech wyższych sądów krajowych zgodnie z tymi kryteriami koncentruje się w Sądzie Rejonowym w Celle.

Zastosowanie mają wymogi proceduralne określone w przepisach ustawy o międzynarodowym postępowaniu w sprawach rodzinnych w brzmieniu obowiązującym 31 lipca 2022 r. w związku z przepisami ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i o postępowaniu nieprocesowym oraz kodeksu postępowania cywilnego.

Należy zauważyć, że ta sama procedura ma co do zasady zastosowanie również do wniosków o nieuznanie formalnie sporządzonego lub zarejestrowanego dokumentu urzędowego lub o nieuznanie zarejestrowanej umowy w sprawach dotyczących rozwodu i separacji prawnej.

Do orzeczeń wydanych w postępowaniach sądowych wszczętych nie wcześniej niż 1 sierpnia 2022 r. stosuje się następujące zasady:

W przypadkach, w których ma zastosowanie rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r., sądem właściwym do rozpatrzenia środka zaskarżenia od orzeczenia o uznaniu orzeczenia jest na ogół sąd rejonowy (sąd rodzinny) właściwy ze względu na właściwość miejscową wyższego sądu krajowego, jeżeli:

- pozwany ma w jego okręgu miejsce zamieszkania w chwili wszczęcia postępowania lub
- w przypadku braku takiej właściwości istnieje oczywisty interes jej określenia lub istnieje potrzeba zapewnienia opieki,
- w pozostałych przypadkach sądem właściwym jest Sąd Rodzinny Pankow.

Wyjątek ma zastosowanie w przypadku Dolnej Saksonii, w której właściwość wszystkich trzech wyższych sądów krajowych zgodnie z tymi kryteriami koncentruje się w Sądzie Rejonowym w Celle.

Zastosowanie mają wymogi proceduralne określone w przepisach ustawy o międzynarodowym postępowaniu w sprawach rodzinnych w związku z przepisami ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i postępowaniu nieprocesowym.

16 Jakie przepisy prawa odnoszące się do rozwodu stosuje sąd w postępowaniu rozwodowym pomiędzy małżonkami, którzy nie mieszkają w danym państwie członkowskim, lub którzy są obywatelami różnych państw?

W Niemczech i 16 innych państwach członkowskich Unii Europejskiej prawem właściwym w sprawach o rozwód powiązanych z prawem różnych państw jest rozporządzenie Rady (UE) nr 1259/2010 z dnia 20 grudnia 2010 r. w sprawie wprowadzenia w życie wzmocnionej współpracy w dziedzinie prawa właściwego dla rozwodu i separacji prawnej (rozporządzenie Rzym III). Prawo wyznaczone na podstawie rozporządzenia Rzym III ma następnie zastosowanie niezależnie od tego, czy jest to prawo uczestniczącego państwa członkowskiego.

Ta strona internetowa jest częścią portalu [Twoja Europa](#).

Będziemy wdzięczni za [uwagi](#) na temat przydatności przedstawionych informacji.

Ostatnia aktualizacja: 23/01/2026

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w

wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.